ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τρίτο τμήμα)

της 21ης Φεβρουαρίου 2008 *

Στην υπόθεση C-296/06,

με αντικείμενο αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 234 ΕΚ, την οποία υπέβαλε το Tribunale amministrativo regionale del Lazio (Ιταλία) με απόφαση της 10ης Μαΐου 2006, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 3 Ιουλίου 2006, στο πλαίσιο της δίκης

Telecom Italia SpA

κατά

Ministero dell'Economia e delle Finanze,

Ministero delle Comunicazioni,

* Γλώσσα διαδικασίας: η ιταλική.

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τρίτο τμήμα),

συγκείμενο από τους A. Rosas, πρόεδρο τμήματος, U. Lõhmus, J. Klučka, A. Ó Caoimh και P. Lindh (εισηγήτρια), δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: D. Ruiz-Jarabo Colomer
γραμματέας: L. Hewlett, κύρια υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 4ης Οκτωβρίου 2007,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

— η Telecom Italia SpA, εκπροσωπούμενη από τους F. Satta, F. Lattanzi, C. Tesauro και C. Santacroce, avvocati,

— η Ιταλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον I. M. Braguglia, επικουρούμενο από τον P. Gentili, avvocato dello Stato,

— η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τους E. Traversa και M. Shotter,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 25ης Οκτωβρίου 2007,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Η αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία των άρθρων 11, 22 και 25 της οδηγίας 97/13/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 10ης Απριλίου 1997, σχετικά με κοινό πλαίσιο γενικών και ειδικών αδειών στον τομέα των τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών (ΕΕ L 117, σ. 15).

2 Η αίτηση υποβλήθηκε στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ της Telecom Italia SpA (στο εξής: Telecom Italia) και των Ministero dell'Economia e delle Finanze (Υπουργείου Οικονομίας και Οικονομικών) και Ministero delle Comunicazioni (Υπουργείου Επικοινωνιών) με αντικείμενο την υποχρέωση της Telecom Italia να καταβάλλει εισφορά βάσει του κύκλου εργασιών της επί ένα έτος, αρχής γενομένης από την προβλεπόμενη για τη μεταφορά στο εθνικό δίκαιο της οδηγίας 97/13 καταληκτική ημερομηνία.

Το νομικό πλαίσιο

Η κοινοτική κανονιστική ρύθμιση

3 Τα άρθρα 6 και 11, παράγραφος 1, της οδηγίας 97/13, αναφερόμενα στα τέλη και τις εισφορές που επιβάλλονται αντίστοιχα στις διαδικασίες γενικών και ειδικών αδειών,

προβλέπουν ότι τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε τα επιβαλλόμενα σε επιχειρήσεις τέλη που αφορούν τις διαδικασίες χορηγήσεως αδειών να έχουν ως αποκλειστικό σκοπό την κάλυψη των διοικητικών δαπανών για την έκδοση, τη διαχείριση, τον έλεγχο και, κατά περίπτωση, την υλοποίηση του συστήματος γενικών αδειών ή την εκτέλεση των εφαρμοστέων ατομικών αδειών.

4 Η προβλεπόμενη για την υλοποίηση της οδηγίας 97/13 γενική προθεσμία απαντά στο άρθρο 25, πρώτο εδάφιο, αυτής διάταξη ορίζουσα ότι:

«Τα κράτη μέλη θέτουν σε ισχύ τις αναγκαίες νομοθετικές, κανονιστικές και διοικητικές διατάξεις για να συμμορφωθούν με την παρούσα οδηγία το συντομότερο δυνατό και, σε κάθε περίπτωση, το αργότερο έως τις 31 Δεκεμβρίου 1997, ενημερώνουν δε [πάραυτα] την Επιτροπή σχετικά.»

5 Το άρθρο 22 της οδηγίας 97/13 περιλαμβάνει ειδική διάταξη σχετικά με τις υφιστάμενες κατά τον χρόνο ενάρξεως ισχύος της οδηγίας άδειες:

«1. Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε να εναρμονίσουν τις άδειες που ισχύουν κατά την ημερομηνία ενάρξεως ισχύος της παρούσας οδηγίας, με τις διατάξεις αυτής πριν από την 1η Ιανουαρίου 1999.

2. Όταν, λόγω τις εφαρμογής της παρούσας οδηγίας, τροποποιούνται οι όροι ήδη υφιστάμενων αδειών, τα κράτη μέλη μπορούν να παρατείνουν την ισχύ όρων

διαφορετικών από εκείνους που παρέχουν ειδικά ή αποκλειστικά δικαιώματα καταργηθέντα ή καταργητέα βάσει της κοινοτικής νομοθεσίας, εφόσον η παράταση αυτή δεν θίγει τα δικαιώματα άλλων επιχειρήσεων δυνάμει της κοινοτικής νομοθεσίας, συμπεριλαμβανομένης της παρούσας οδηγίας. Στις περιπτώσεις αυτές, τα κράτη μέλη κοινοποιούν στην Επιτροπή τα μέτρα που λαμβάνουν προς τον σκοπό αυτόν, αναφέροντας τους σχετικούς λόγους.

3. [Υπό] την επιφύλαξη της παραγράφου 2, οι απορρέουσες από άδειες υφιστάμενες κατά την έναρξη ισχύος της παρούσας οδηγίας υποχρεώσεις, οι οποίες δεν έχουν ευθυγραμμιστεί με τις διατάξεις της παρούσας οδηγίας την 1η Ιανουαρίου 1999, καθίστανται ανενεργές.

Σε αιτιολογημένες περιπτώσεις, η Επιτροπή μπορεί να παρέχει, στα κράτη μέλη, κατόπιν σχετικής αιτήσεως, παράταση της ημερομηνίας αυτής.»

Η εθνική κανονιστική ρύθμιση

Ο κώδικας ταχυδρομείων και τηλεπικοινωνιών

6 Μέχρι τη μεταφορά της οδηγίας 97/13 στο εσωτερικό δίκαιο, οι υπηρεσίες δημόσιων τηλεπικοινωνιών στην Ιταλία επιφυλάσσονταν στο δημόσιο, δυνάμει του άρθρου 1, πρώτο εδάφιο, του codice postale e delle telecomunicazioni (κώδικα ταχυδρομείων και τηλεπικοινωνιών, στο εξής: codice postale), ο οποίος αποτελούσε παράρτημα του Προεδρικού Διατάγματος 156, περί εγκρίσεως του κωδικοποιημένου κειμένου περί των νομοθετικών διατάξεων σε θέματα ταχυδρομείου, ταχυδρομικού ταμιευτηρίου και τηλεπικοινωνιών (approvazione del testo unico delle disposizioni legislative in materia postale, di bancoposta e di telecomunicazioni), της 29ης Μαρτίου 1973 (τακτικό συμπλήρωμα της *GURI* αριθ. 113, της 3ης Μαΐου 1973).

7 Κατά το άρθρο 188 του codice postale, «ο κατά παραχώρηση δικαιούχος υπέχει την υποχρέωση να καταβάλλει στο δημόσιο ετήσιο τέλος, το ύψος του οποίου καθορίζεται με το παρόν διάταγμα ή με κανονισμό ή στην πράξη περί παραχωρήσεως». Η εισφορά υπολογιζόταν κατ' αναλογία προς τις ακαθάριστες εισπράξεις ή έσοδα που προέρχονταν από την αποτελούσα αντικείμενο της παραχωρήσεως υπηρεσία, αφαιρουμένου του ποσού που καταβαλλόταν στον κατά παραχώρηση δικαιούχο του δημόσιου δικτύου.

Το προεδρικό διάταγμα 318 του Προέδρου της Δημοκρατίας

8 Η οδηγία 97/13 μεταφέρθηκε στο εσωτερικό δίκαιο ειδικότερα με το προεδρικό διάταγμα 318, περί ρυθμίσεως της εφαρμογής των ευρωπαϊκών οδηγιών στον τομέα των τηλεπικοινωνιών (regolamento per l'attuazione di direttive comunitarie nel settore delle telecomunicazioni), της 19ης Σεπτεμβρίου 1997 (τακτικό συμπλήρωμα της *GURI* αριθ. 221, της 22ας Σεπτεμβρίου 1997, στο εξής: διάταγμα 318/1997).

9 Το άρθρο 2, παράγραφοι 3 έως 6, του ως άνω διατάγματος ορίζει:

«3. Διατηρούνται μέχρι 1ης Ιανουαρίου 1998 τα ειδικά και αποκλειστικά δικαιώματα της παροχής της υπηρεσίας φωνητικής τηλεφωνίας και της εγκαταστάσεως και προμηθείας συναφών δημόσιων δικτύων τηλεπικοινωνιών. […]

4. Οι παραχωρήσεις προς δημόσια χρήση και οι κατά το άρθρο 184, παράγραφος 1, του codice postale άδειες που υφίσταντο κατά τον χρόνο ενάρξεως ισχύος του παρόντος κανονισμού τροποποιούνται, με πρωτοβουλία της [εθνικής ρυθμιστικής αρχής] πριν από την 1η Ιανουαρίου 1999, με σκοπό την ευθυγράμμιση προς τις περιλαμβανόμενες στον κανονισμό διατάξεις.

5. Οσάκις η εφαρμογή των διατάξεων του παρόντος κανονισμού εμπεριέχει τροποποιήσεις των όρων των παραχωρήσεων και των υφιστάμενων αδειών, οι όροι πλην των αναγνωριζόντων ειδικά ή αποκλειστικά δικαιώματα, οι οποίοι έχουν καταργηθεί ή πρόκειται να καταργηθούν δυνάμει του παρόντος κανονισμού, εξακολουθούν να ισχύουν, υπό την επιφύλαξη των δικαιωμάτων που αρύονται οι λοιπές επιχειρήσεις, ιδίως, από το κοινοτικό δίκαιο.

6. Εξαιρουμένων των διατάξεων των παραγράφων 4 και 5, οι απορρέουσες από τις παραχωρήσεις και άδειες που υφίσταντο κατά τον χρόνο ενάρξεως ισχύος του παρόντος κανονισμού υποχρεώσεις παύουν να παράγουν αποτελέσματα από 1ης Ιανουαρίου 1999, εφόσον δεν είναι σύννομες προς τις διατάξεις του κανονισμού.»

10 Το άρθρο 6, παράγραφος 20, του διατάγματος 318/1997 προβλέπει:

«[…] Η εισφορά που καταβάλλουν οι επιχειρήσεις για τις αφορώσες τις ατομικές άδειες διαδικασίες αποσκοπεί αποκλειστικά στην κάλυψη των διοικητικών δαπανών που συνεπάγεται η έρευνα, ο έλεγχος της διαχειρίσεως της υπηρεσίας και της τηρήσεως των προϋποθέσεων που προβλέπονται για τις ίδιες τις άδειες. […]»

11 Το άρθρο 21, παράγραφος 2, του διατάγματος 318/1997 είναι διατυπωμένο ως εξής:

«Πλην ρητών διατάξεων του παρόντος κανονισμού, εξακολουθούν να εφαρμόζονται οι ισχύουσες διατάξεις σε θέματα τηλεπικοινωνιών. Εξακολουθούν ειδικότερα να εφαρμόζονται, για τους κατά το άρθρο 6, παράγραφοι 20 και 21, σκοπούς και μέχρι εκδόσεως αντίθετης αποφάσεως της [εθνικής ρυθμιστικής αρχής], οι κατά το άρθρο 188 του codice postale διατάξεις.»

Ο νόμος 448

12 Κατά το άρθρο 20, παράγραφος 3, του νόμου 448, περί διατάξεων δημόσιων οικονομικών για τη σταθεροποίηση και την ανάπτυξη (misure di finanza pubblica per la stabilizzazione e lo sviluppo), της 23ης Δεκεμβρίου 1998 (τακτικό συμπλήρωμα της *GURI* αριθ. 302, της 29ης Δεκεμβρίου 1998, στο εξής: νόμος 448/1998):

«Από 1ης Ιανουαρίου 1999, δεν εφαρμόζονται πλέον επί των παρεχόντων δημόσιες υπηρεσίες τηλεπικοινωνιών οι διατάξεις του άρθρου 188 του [codice postale].»

13 Δυνάμει του άρθρου 20, παράγραφος 4, του ως άνω νόμου, καταργείται η παράγραφος 2 του άρθρου 21 του διατάγματος 318/1997.

Η διαφορά της κύριας δίκης και το προδικαστικό ερώτημα

14 Η Telecom Italia, εταιρία ιταλικού δικαίου, είναι ο παλαιός κάτοχος αποκλειστικού δικαιώματος, υπό μορφή κατ' αποκλειστικότητα παραχωρήσεως, αναφορικά με τις δημόσιες υπηρεσίες τηλεπικοινωνιών στην Ιταλία. Η ανωτέρω εταιρία αμφισβητεί ενώπιον του Tribunale amministrativo regionale del Lazio (περιφερειακό διοικητικό δικαστήριο του Λατίου) τη διατήρηση, για το έτος 1998, της προβλεπόμενης από τον codice postale ετήσιας εισφοράς, η οποία ανερχόταν σε 385 περίπου εκατομμύρια ευρώ, ποσό του οποίου ζητεί την επιστροφή. Η ανωτέρω εταιρία ισχυρίζεται ότι το άνοιγμα της αγοράς των τηλεπικοινωνιών στον ανταγωνισμό από 1ης Ιανουαρίου 1998 συνεπήχθη την κατάργηση των αποκλειστικών δικαιωμάτων στον συγκεκριμένο τομέα. Από την ανωτέρω ημερομηνία, οι μόνες χρηματικές επιβαρύνσεις που επιβάλλονται στις επιχειρήσεις τηλεπικοινωνιών λόγω της ατομικής αδείας τους

είναι οι προβλεπόμενες στο άρθρο 11 της οδηγίας 97/13, όπως επιβεβαίωσε το Δικαστήριο με την απόφαση της 18ης Σεπτεμβρίου 2003, C-292/01 και C-293/01, Albacom και Infostrada (Συλλογή 2003, σ. I-9449).

15 Το αιτούν δικαστήριο διατυπώνει και επιφυλάξεις ως προς την εγκυρότητα της επιβληθείσας για το έτος 1998 στην Telecom Italia ετήσιας εισφοράς, διερωτώμενο αν το άρθρο 22 της οδηγίας 97/13, το οποίο περιλαμβάνει μεταβατική διάταξη για τις υφιστάμενες κατά τον χρόνο ενάρξεως ισχύος της οδηγίας άδειες, όπως η χορηγηθείσα στην Telecom Italia, μπορεί, πάντως, να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι επιτρέπει παρόμοια εισφορά αποκλειστικά και μόνο για το συγκεκριμένο έτος. Εντούτοις, το εν λόγω δικαστήριο τείνει να υποθέσει, όπως πράττει η Telecom Italia, ότι το άρθρο 22 δεν περιλαμβάνει μεταβατική διάταξη αφορώσα το άρθρο 11 της οδηγίας σχετικά με τις εφαρμοστέες επί των ατομικών αδειών επιβαρύνσεις και ότι ως εκ τούτου δεν επιτρέπει την επιβολή χρηματικής επιβαρύνσεως όπως η επίδικη εισφορά της κύριας δίκης.

16 Υπό τις περιστάσεις αυτές, το Tribunale amministrativo regionale del Lazio ανέστειλε τη διαδικασία και υπέβαλε στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«[Συνάδει] το άρθρο 20, παράγραφος 3, του νόμου 448/1998 προς τα άρθρα 11, 22 και 25 της οδηγίας 97/13[;]»

Επί του προδικαστικού ερωτήματος

17 Υπενθυμίζεται προκαταρκτικώς ότι δεν εναπόκειται στο Δικαστήριο να αποφαίνεται, στο πλαίσιο διαδικασίας δυνάμει του άρθρου 234 ΕΚ, επί του συμβατού διατάξεων του εσωτερικού δικαίου προς τις διατάξεις του κοινοτικού δικαίου. Αντιθέτως,

το Δικαστήριο είναι αρμόδιο να παρέχει στο εθνικό δικαστήριο όλα τα ερμηνευτικά στοιχεία που άπτονται του κοινοτικού δικαίου και που του επιτρέπουν να εκτιμήσει το συμβατό των κανόνων του εθνικού δικαίου προς την κοινοτική κανονιστική ρύθμιση (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 7ης Ιουλίου 1994, C-130/93, Lamaire, Συλλογή 1994, σ. I-3215, σκέψη 10, καθώς και της 19ης Σεπτεμβρίου 2006, C-506/04, Wilson, Συλλογή 2006, σ. I-8613, σκέψεις 34 και 35).

18 Συναφώς, μολονότι το αιτούν δικαστήριο περιόρισε τύποις το ερώτημά του στην ερμηνεία των άρθρων 11, 22 και 25 της οδηγίας 97/13, το γεγονός αυτό δεν εμποδίζει το Δικαστήριο να του παράσχει όλα τα στοιχεία ερμηνείας του κοινοτικού δικαίου που είναι ενδεχομένως λυσιτελή για την εκδίκαση της υποθέσεως της οποίας έχει επιληφθεί, ασχέτως του αν το αιτούν δικαστήριο προβαίνει σε σχετική μνεία κατά τη διατύπωση του ερωτήματός του (βλ. ιδίως, απόφαση της 26ης Απριλίου 2007, C-392/05, Αλεβίζος, Συλλογή 2007, σ. I-3505, σκέψη 64 και παρατιθέμενη νομολογία).

19 Τούτου δοθέντος, εφόσον από την υποβληθείσα στο Δικαστήριο δικογραφία προκύπτει ότι η Telecom Italia διαθέτει γενική άδεια, επιβάλλεται να ληφθεί υπόψη και το άρθρο 6 της οδηγίας 97/13, σχετικά με τις γενικές άδειες.

20 Υπό την έννοια αυτή, με το υποβληθέν ερώτημα πρέπει να νοηθεί ότι το εθνικό δικαστήριο ερωτά αν τα άρθρα 6 και 11 της οδηγίας 97/13, σε συνδυασμό με τα άρθρα 22 και 25 αυτής, έχουν την έννοια ότι δεν επιτρέπουν σε κράτος μέλος να απαιτεί από επιχειρηματία, παλαιό κάτοχο αποκλειστικού δικαιώματος επί των δημόσιων υπηρεσιών τηλεπικοινωνιών, ο οποίος κατέστη κάτοχος γενικής αδείας, την καταβολή χρηματικής επιβαρύνσεως, όπως η εισφορά της κύριας δίκης, η οποία αντιστοιχεί στο ύψος του ποσού που απαιτούνταν προηγουμένως ως αντιπαροχή έναντι της χορηγήσεως του αποκλειστικού δικαιώματος, επί ένα χρόνο από την καταληκτική ημερομηνία η οποία προβλέπεται για τη μεταφορά στο εσωτερικό δίκαιο της ως άνω οδηγίας, ήτοι μέχρι τις 31 Δεκεμβρίου 1998.

Παρατηρήσεις που υποβλήθηκαν στο Δικαστήριο

21 Η Telecom Italia και η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων υποστηρίζουν ότι παρόμοια εισφορά αντίκειται στο άρθρο 11 της οδηγίας 97/13, όπως την έχει ερμηνεύσει το Δικαστήριο, και ότι το άρθρο 22 της οδηγίας δεν επιτρέπει τη διατήρησή της επί ένα έτος από την προβλεπόμενη για τη μεταφορά της στο εσωτερικό δίκαιο καταληκτική ημερομηνία. Κατ' αυτές, το προαναφερθέν άρθρο 22 επιτρέπει τη διατήρηση των όρων που διέπουν τις άδειες και προβλέπονταν κατά την ημερομηνία ενάρξεως ισχύος της οδηγίας 97/13 στο μέτρο που με τους όρους αυτούς δεν απονέμονται ειδικά ή αποκλειστικά δικαιώματα. Η υποχρέωση καταβολής της επίδικης εισφοράς της κύριας δίκης συνιστά την αντιπαροχή έναντι της χορηγήσεως αποκλειστικού δικαιώματος. Υπό την έννοια αυτή, θα έπρεπε να θεωρηθεί ως αντικείμενη προς το άρθρο 22.

22 Εξάλλου, η Ιταλική Κυβέρνηση, διακρίνει, μεταξύ του άρθρου 22, παράγραφος 2, της οδηγίας 97/13, σύμφωνα με το οποίο οι όροι βάσει των οποίων απονέμονται ειδικά ή αποκλειστικά δικαιώματα δεν μπορούν να διατηρούνται πέραν της ημερομηνίας ενάρξεως ισχύος της οδηγίας, και του άρθρου 22, παράγραφος 3, αυτής, δυνάμει του οποίου οι υποχρεώσεις σχετικά με τις άδειες που υφίσταντο κατά την ως άνω ημερομηνία μπορούν να διατηρηθούν μέχρι τις 31 Δεκεμβρίου 1998. Η Ιταλική Κυβέρνηση διευκρινίζει ότι, σύμφωνα με την οδηγία 97/13, ανακλήθηκαν στις 31 Δεκεμβρίου 1997 τα ειδικά και αποκλειστικά δικαιώματα. Προσθέτει ότι η Ιταλική Δημοκρατία έκανε χρήση του δικαιώματος που αναγνωρίζει το άρθρο 22, παράγραφος 3, σχετικά με τη διατήρηση ορισμένων υποχρεώσεων επί ένα έτος. Η καταβολή της εισφοράς η οποία επιβλήθηκε στον παλαιό κάτοχο του αποκλειστικού δικαιώματος εμπίπτει στο πλαίσιο των ανωτέρω υποχρεώσεων και ως εκ τούτου συνάδει προς την οδηγία.

Απάντηση του Δικαστηρίου

23 Το Δικαστήριο είχε την ευκαιρία να εξετάσει το συμβατό προς την οδηγία 97/13 ετήσιας χρηματικής επιβαρύνσεως που επιβλήθηκε σε επιχείρηση τηλεπικοινωνιών και υπολογίστηκε σύμφωνα με το ποσοστό επί του κύκλου εργασιών της στο

πλαίσιο της προπαρατεθείσας αποφάσεως Albacom και Infostrada. Στη σκέψη 41 της ανωτέρω αποφάσεως, το Δικαστήριο έκρινε ότι μια τέτοια επιβάρυνση αντιβαίνει προς τους επιδιωκόμενους από τον κοινοτικό νομοθέτη σκοπούς και εξέρχεται του κοινού πλαισίου που εγκαθίδρυσε η οδηγία 97/13. Εξάλλου, όπως προκύπτει από τις σκέψεις 33 και 42 της αποφάσεως, το άρθρο 11 της οδηγίας, το οποίο προβλέπει ότι τα επιβαλλόμενα σε επιχειρήσεις τέλη ως μέρος των διαδικασιών χορηγήσεως αδειών αποσκοπούν αποκλειστικά στην κάλυψη των διοικητικών δαπανών που συνεπάγεται η έκδοση, η διαχείριση, ο έλεγχος και η εκτέλεση της εκάστοτε ειδικής αδείας, απαγορεύει μια τέτοια επιβάρυνση. Δεδομένου ότι τα επιβαλλόμενα δυνάμει του άρθρου 6 της οδηγίας τέλη υπόκεινται στους ίδιους περιορισμούς, η ίδια απαγόρευση ισχύει ως προς το θεμέλιο και του άρθρου αυτού.

24 Δυνάμει του άρθρου 25 της οδηγίας 97/13, τα προαναφερθέντα άρθρα 6 και 11 έπρεπε να τεθούν σε εφαρμογή, όπως το σύνολο των διατάξεων της οδηγίας, το αργότερο στις 31 Δεκεμβρίου 1997.

25 Πάντως, το άρθρο 22 της οδηγίας 97/13 περιλαμβάνει διατάξεις παρεκκλίσεως για τις άδειες που υφίσταντο κατά τον χρόνο ενάρξεως ισχύος της οδηγίας, δυνάμει των οποίων οι άδειες πρέπει να καταστούν σύμφωνες με την οδηγία προ της 1ης Ιανουαρίου 1999, με άλλα λόγια το αργότερο ένα έτος μετά την προβλεπόμενη από το άρθρο 25 ημερομηνία.

26 Άρα, το ερώτημα που τίθεται είναι αν το άρθρο 22 της οδηγίας 97/13 επιτρέπει, κατά παρέκκλιση και για ένα μόνο έτος, τη διατήρηση χρηματικής επιβαρύνσεως όπως η επίδικη εισφορά της κύριας δίκης, εις βάρος του επιχειρηματία στον οποίο είχε χορηγηθεί αποκλειστικό δικαίωμα πριν από την έναρξη ισχύος της οδηγίας.

27 Το προπαρατεθέν άρθρο 22 προβλέπει στην παράγραφο 1 αυτού όχι μόνον επιπλέον προθεσμία ενός έτους, η οποία έληξε στις 31 Δεκεμβρίου 1998, προκειμένου οι υφιστάμενες κατά την ημερομηνία ενάρξεως ισχύος της οδηγίας 97/13 άδειες να

εναρμονιστούν με αυτή, αλλ' επιπλέον προβλέπει στην παράγραφο 2 αυτού τη δυνατότητα παρατάσεως ισχύος των αφορώντων τις υφιστάμενες άδειες όρων, υπό την επιφύλαξη πάντως ότι οι όροι αυτοί δεν απονέμουν ειδικά ή αποκλειστικά δικαιώματα και ότι η παράταση ισχύος δεν θίγει τα δικαιώματα που αρύονται άλλες επιχειρήσεις από το κοινοτικό δίκαιο. Η παράγραφος 3 του ιδίου άρθρου έχει ως αντικείμενο τις υποχρεώσεις που συνδέονται με τις υφιστάμενες κατά τον χρόνο ενάρξεως ισχύος της οδηγίας άδειες. Η σχετική παράγραφος, η οποία εφαρμόζεται υπό την επιφύλαξη των διατάξεων της παραγράφου 2, προβλέπει ότι οι σχετικές υποχρεώσεις πρέπει να εναρμονιστούν με την οδηγία πριν από την 1η Ιανουαρίου 1999, εκτός και αν η Επιτροπή παρέσχε στο οικείο κράτος μέλος, κατόπιν αιτήσεώς του, παράταση της ως άνω προθεσμίας.

28 Επομένως, το άρθρο 22 της οδηγίας 97/13 δεν ρυθμίζει ρητώς τις χρηματικές επιβαρύνσεις των κατόχων αδειών επιχειρήσεων τηλεπικοινωνιών, ανεξαρτήτως του αν πρόκειται για γενικές ή για ειδικές άδειες. Στο θέμα αυτό αναφέρονται ρητώς μόνον τα άρθρα 6 και 11 της οδηγίας.

29 Πάντως, προκειμένου να ελεγχθεί αν το άρθρο 22 επιδέχεται εφαρμογή και στην περίπτωση χρηματικών επιβαρύνσεων όπως η εισφορά της κύριας δίκης, απαιτείται ερμηνεία του άρθρου αυτού βάσει όχι μόνον του γράμματός του αλλά και του σκοπού και της οικονομίας αυτού εντός του συνολικού πλαισίου της οδηγίας 97/13.

30 Συναφώς, η εικοστή έκτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας καθιστά εφικτή την αποσαφήνιση του σκοπού του άρθρου 22. Ο κοινοτικός νομοθέτης διαπιστώνει με την ως άνω αιτιολογική σκέψη ότι ορισμένες άδειες τηλεπικοινωνιών χορηγήθηκαν από τα κράτη μέλη για χρονικά διαστήματα πέραν της 1ης Ιανουαρίου 1999. Προκειμένου να αποφευχθούν αξιώσεις αποζημιώσεως, κρίθηκε αναγκαίο να δοθεί στα κράτη μέλη η δυνατότητα παρατάσεως της ισχύος ορισμένων όρων των ως άνω αδειών στο μέτρο που δεν απονέμουν ειδικά ή αποκλειστικά δικαιώματα. Όσον αφορά τα σχετικά δικαιώματα, υπό την επιφύλαξη εγκρίσεως εκ μέρους της Επιτροπής, θα έπρεπε να ανακληθούν δυνάμει, μεταξύ άλλων, της οδηγίας 90/388/ΕΟΚ της Επιτροπής, της 28ης Ιουνίου 1990, σχετικά με τον ανταγωνισμό στις αγορές των υπηρεσιών τηλεπικοινωνιών (ΕΕ L 192, σ. 10).

31 Άρα, σκοπός του άρθρου 22 της οδηγίας 97/13 είναι να αποφεύγονται ένδικες διαφορές χάρη στην προβλεπόμενη δυνατότητα οι συμβατικές σχέσεις που συνήφθησαν μεταξύ των κρατών μελών και των επιχειρήσεων τηλεπικοινωνιών πριν από την έναρξη ισχύος της οδηγίας να διατηρηθούν πέραν της 1ης Ιανουαρίου 1999, διά της παροχής στα ως άνω κράτη προθεσμίας αποκλειστικά μέχρι την ως άνω ημερομηνία προκειμένου να προσαρμόσουν το περιεχόμενο των επίδικων συμβάσεων στις διατάξεις της οικείας οδηγίας.

32 Κατόπιν αυτού, το ούτως αποσαφηνισθέν, υπό το φως της εικοστής έκτης αιτιολογικής σκέψης της οδηγίας 97/13, αντικείμενο του άρθρου 22 αυτής παρίσταται ξένο προς τη διατήρηση χρηματικής επιβαρύνσεως συνδεόμενης με παλαιό αποκλειστικό δικαίωμα.

33 Η ερμηνεία των σαφών όρων του άρθρου αυτού επιρρωννύει την ανωτέρω διαπίστωση.

34 Πράγματι, όσον αφορά κράτος μέλος που δεν έλαβε την έγκριση της Επιτροπής να διατηρήσει ειδικά ή αποκλειστικά δικαιώματα σε θέματα τηλεπικοινωνιών, το άρθρο 22, παράγραφος 2, της οδηγίας 97/13 αποκλείει τη διατήρηση όρων που απονέμουν παρόμοια δικαιώματα πέραν της 31ης Δεκεμβρίου 1997. Όπως επισήμανε στο σημείο 37 των προτάσεών του ο γενικός εισαγγελέας, αν ένα αποκλειστικό δικαίωμα καταργείται πρέπει να επηρεάζει κανονικά την εφαρμογή της χρηματικής επιβαρύνσεως η οποία συνιστά την αντιπαροχή έναντι του δικαιώματος.

35 Δεύτερον, όπως προκύπτει από την ίδια τη διατύπωση του άρθρου 22, παράγραφος 3, της οδηγίας 97/13, η σχετική παράγραφος εφαρμόζεται υπό την επιφύλαξη των διατάξεων της παραγράφου 2 του ιδίου άρθρου. Δεδομένου ότι η παράγραφος 2 αποκλείει τους απονέμοντες ειδικά ή αποκλειστικά δικαιώματα όρους, το άρθρο 22, παράγραφος 3, δεν μπορεί να αφορά τις συνδεόμενες με παρόμοιους όρους υποχρεώσεις, οπότε δεν μπορεί να εκληφθεί υπό την έννοια ότι θα επέτρεπε τη διατήρησή τους μέχρι τις 31 Δεκεμβρίου 1998.

36 Επομένως, εκτιμάται ότι υποχρέωση υπό μορφή εισφοράς συνδεόμενης με παλαιό αποκλειστικό δικαίωμα δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής των κατά το άρθρο 22, παράγραφος 3, της οδηγίας 97/13 υποχρεώσεων, οπότε παρόμοια εισφορά δεν μπορεί να διατηρηθεί πέραν της 31ης Δεκεμβρίου 1997 κατ' εφαρμογήν του άρθρου 25 της οικείας οδηγίας.

37 Πάντως, η Ιταλική Κυβέρνηση ισχυρίστηκε κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση ότι η καταβαλλόμενη επίδικη εισφορά της κύριας δίκης δεν συνδέεται με τη χορήγηση αποκλειστικού δικαιώματος, το οποίο, άλλωστε, ανακλήθηκε. Στην πραγματικότητα, αντικείμενο της εισφοράς είναι η διευκόλυνση της Ιταλικής Δημοκρατίας κατά τη μετάβαση προς ένα καθεστώς ανταγωνισμού. Δεδομένου ότι το οικείο κράτος μέλος υποχρεώθηκε να καταργήσει το καθεστώς αποκλειστικού δικαιώματος που είχε θεσπίσει, αποποιούμενο συνεπώς των πόρων που θα του διασφάλιζε το ανωτέρω καθεστώς, η διατήρηση της εισφοράς επί έτος θα συνιστούσε δημοσιονομική εισφορά που θα του επέτρεπε να προσαρμοστεί σταδιακά στο νέο καθεστώς. Ο όρος «υποχρεώσεις» του άρθρου 22, παράγραφος 3, της οδηγίας 97/13 διακρίνεται από τους «όρους» χρήση των οποίων γίνεται στη παράγραφο 2 του ιδίου άρθρου, οπότε θα έπρεπε να εξεταστεί ανεξάρτητα από την τελευταία. Έτσι, θα παρεχόταν η δυνατότητα σε κράτος μέλος να επιβάλλει, για δημοσιονομικούς λόγους, χρηματική επιβάρυνση όπως η επίδικη εισφορά της κύριας δίκης μέχρι τις 31 Δεκεμβρίου 1998.

38 Συναφώς, προέχει η υπόμνηση ότι εναπόκειται στο εθνικό δικαστήριο να προσδιορίσει αν η επίδικη εισφορά της κύριας δίκης, το επί του άρθρου 188 του codice postale θεμέλιο της οποίας δεν αμφισβητείται, συνδέεται με το αποκλειστικό δικαίωμα παροχής υπηρεσιών δημόσιων τηλεπικοινωνιών το οποίο απονεμήθηκε στην Telecom Italia πριν από την έναρξη ισχύος της οδηγίας 97/13.

39 Ακόμη και αν υποτεθεί ότι χρηματική επιβάρυνση όπως η εν λόγω εισφορά δεν συνδέεται με αποκλειστικό δικαίωμα το οποίο χορηγήθηκε πριν από την έναρξη ισχύος της οδηγίας 97/13, πρέπει να εξεταστεί αν παρόμοια επιβάρυνση συνιστά υποχρέωση κατά την έννοια του άρθρου 22, παράγραφος 3, της οδηγίας 97/13, δυνάμενη να τύχει της προβλεπόμενης από την ανωτέρω διάταξη παρεκκλίσεως.

40 Συναφώς, η ερμηνεία της Ιταλικής Κυβερνήσεως εδράζεται στο τεκμήριο ότι η κατά το άρθρο 22, παράγραφος 3, έννοια των «υποχρεώσεων» διακρίνεται από εκείνη των απαντώντων στην παράγραφο 2 του ιδίου άρθρου «όρων». Η δεύτερη έννοια αφορά αποκλειστικά τα παρεχόμενα στην επιχείρηση και προς το συμφέρον της πλεονεκτήματα, ενώ ο όρος «υποχρεώσεις» θα περιελάμβανε τις επιβαρύνσεις των επιχειρήσεων, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που επιβάλλονται, όπως στην περίπτωση της κύριας δίκης, αποκλειστικά προς δημοσιονομικό συμφέρον του οικείου κράτους μέλους, ανεξάρτητα από τους «όρους» της αδείας.

41 Πάντως, το επιχείρημα αυτό δεν μπορεί να γίνει δεκτό. Πρώτον, όπως προκύπτει από την οικονομία του άρθρου 22, παράγραφοι 2 και 3, καθώς και από τη χρήση του όρου «όροι», ιδίως με τα άρθρα 3, 4 και 8 της οδηγίας 97/13 λαμβανομένων στο σύνολό τους και από κοινού με το παράρτημά της, για τον προσδιορισμό των όρων που μπορούν να αναχθούν στις άδειες, ο συγκεκριμένος όρος καλύπτει την έννοια των κατά το άρθρο 22, παράγραφος 3, της οδηγίας «υποχρεώσεων». Πράγματι, οι όροι που μπορούν να αναχθούν στις άδειες, όπως οι εξαγγελλόμενες στο παράρτημα της οδηγίας περιλαμβάνουν πολυάριθμες υποχρεώσεις μεταξύ των οποίων τον παρατιθέμενο στο σημείο 4.3 του παραρτήματος όρο σχετικά με τις περιβαλλοντικές απαιτήσεις, καθώς και τις απαιτήσεις πολεοδομικού και χωροταξικού σχεδιασμού.

42 Δεύτερον, πρέπει να υπομνησθεί ότι οι χρηματικές επιβαρύνσεις που εφαρμόζονται επί των δικαιούχων αδειών επιχειρήσεων στον τομέα των υπηρεσιών τηλεπικοινωνιών ρυθμίζονται μόνον στα άρθρα 6 και 11 της οδηγίας 97/13 (βλ., συναφώς, προπαρατεθείσα απόφαση Albacom και Infostrada, σκέψη 26). Όσον αφορά τις ειδικές άδειες, το άρθρο 11, παράγραφος 1, της οδηγίας προβλέπει ότι τα τέλη που επιβάλλουν τα κράτη μέλη στις κατέχουσες ειδικές άδειες επιχειρήσεις, αποσκοπούν αποκλειστικώς στην κάλυψη των διοικητικών δαπανών που συνεπάγεται η θέση σε εφαρμογή των αδειών αυτών (προπαρατεθείσα απόφαση Albacom και Infostrada, σκέψη 25, καθώς και απόφαση της 19ης Σεπτεμβρίου 2006, C-392/04 και C-422/04, i-21 Germany, Συλλογή 2006, σ. I-8559, σκέψη 28). Η ίδια λογική χωρεί και στην περίπτωση των τελών που επιβάλλουν τα κράτη μέλη λόγω των γενικών αδειών που έχουν ως θεμέλιο το άρθρο 6 της οδηγίας 97/13, το οποίο προβλέπει περαιτέρω μια και μόνη επιπλέον μορφή χρηματοδοτικής συνεισφοράς, ήτοι της συνδεόμενης με την παροχή καθολικής υπηρεσίας.

43 Επομένως, η έννοια των «όρων» που συνοδεύουν τις άδειες κατά την έννοια της οδηγίας 97/13 αναφέρεται σε διάφορα δικαιώματα και υποχρεώσεις, χωρίς, πάντως, να εμπεριέχει τις χρηματικές επιβαρύνσεις των επιχειρήσεων τηλεπικοινωνιών που είναι κάτοχοι αδειών.

44 Εξ αυτού έπεται ότι ο κατά το άρθρο 22, παράγραφος 3, της οδηγίας 97/13 όρος «υποχρεώσεις» δεν αναφέρεται σε χρηματική επιβάρυνση, όπως η επίδικη εισφορά της κύριας δίκης, η οποία βαρύνει επιχείρηση τηλεπικοινωνιών άσχετα από τους όρους ασκήσεως της αδείας που της χορηγήθηκε, με αποκλειστικό σκοπό τη δημοσιονομική ενίσχυση του οικείου κράτους μέλους.

45 Υπό το φως των προηγηθεισών σκέψεων, η επιβαλλόμενη στο υποβληθέν ερώτημα απάντηση είναι ότι αντίκειται στα άρθρα 6, 11, 22 και 25 της οδηγίας 97/13 η εκ μέρους κράτους μέλους αξίωση από επιχειρηματία, παλαιό κάτοχο αποκλειστικού δικαιώματος επί των υπηρεσιών δημόσιων τηλεπικοινωνιών ο οποίος κατέστη κάτοχος γενικής αδείας, της καταβολής χρηματικής επιβαρύνσεως όπως η επίδικη εισφορά της κύριας δίκης, αντιστοιχούσας στο ποσόν που απαιτούνταν προηγουμένως ως αντιπαροχή έναντι της χορηγήσεως του συγκεκριμένου αποκλειστικού δικαιώματος, επί ένα έτος από την προβλεπόμενη για τη μεταφορά της ως άνω οδηγίας στο εσωτερικό δίκαιο καταληκτικής ημερομηνίας, ήτοι μέχρι τις 31 Δεκεμβρίου 1998.

Επί των δικαστικών εξόδων

46 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πέραν των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τρίτο τμήμα) αποφαίνεται:

Αντίκειται στα άρθρα 6, 11, 22 και 25 της οδηγίας 97/13/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 10ης Απριλίου 1997, σχετικά με κοινό πλαίσιο γενικών και ειδικών αδειών στον τομέα των τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών, η εκ μέρους κράτους μέλους αξίωση από επιχειρηματία, παλαιό κάτοχο αποκλειστικού δικαιώματος επί των υπηρεσιών δημόσιων τηλεπικοινωνιών ο οποίος κατέστη κάτοχος γενικής αδείας, της καταβολής χρηματικής επιβαρύνσεως όπως η επίδικη εισφορά της κύριας δίκης, αντιστοιχούσας στο ποσόν που απαιτούνταν προηγουμένως ως αντιπαροχή έναντι της χορηγήσεως του συγκεκριμένου αποκλειστικού δικαιώματος, επί ένα έτος από την προβλεπόμενη για τη μεταφορά της ως άνω οδηγίας στο εσωτερικό δίκαιο καταληκτικής ημερομηνίας, ήτοι μέχρι τις 31 Δεκεμβρίου 1998.

(υπογραφές)